

KLAGANDE

Marika Andersson, 19670221-8527

Ombud: Jurist Malin Wikström
Juridiska Byrån M Wikström

MOTPART

Länsstyrelsen i Västerbottens län

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten i Umeås dom den 21 januari 2019 i mål nr 3028-18,
se bilaga A

SAKEN

Föreläggande enligt djurskyddslagen

KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Kammarrätten avslår överklagandet.

YRKANDEN M.M.

Marika Andersson yrkar att länsstyrelsens beslut ska upphävas och anför bl.a. följande till stöd för sin talan.

Kvigan Hilda lever sedan många år tillsammans med en flock hästar och hennes sociala behov är därmed tillgodosett. Kvigan Hilda har daglig kontakt med hästar, hund och människa och stimuleras genom träning varje dag. Kvigan Hilda är tricktränad, deltar i olika shower och får även komma in i bostadshuset.

Bestämmelserna om djurskydd för nötkreatur är anpassade efter nötkreatur inom livsmedelsproduktionen. Kvigan Hilda bör ses som ett sällskapsdjur då hon hålls som en hund eller en häst. Hästars behov av social kontakt kan tillgodoses av nötkreatur. På motsvarande sätt bör kvigan Hildas behov av social kontakt anses tillgodosett i sällskap av hästar. Kvigan Hilda uppvisar inget påvisbart lidande och har konstaterats vara välmående av tre veterinärer. Kvigan Hilda mår inte dåligt av att inte ha en artfrände. Att hitta en artfrände som kan passa in i den miljö som kvigan Hilda lever i kräver ett omsorgsfullt urval av individer. En artfrände behöver även en egen box vilket för närvarande inte finns. Om fel individ introduceras i flocken kan det bli farligt för såväl henne som för kvigan Hilda. Det måste göras en bedömning i varje enskilt fall om djurskyddet upprätthålls med utgångspunkt i fråga om djuret utsätts för lidande.

Till stöd för sin talan åberopar Marika Andersson ett utdrag från Jordbruksverkets hemsida om skötsel av hästar, Jordbruksverkets djurskyddsbestämmelser Häst Jordbruksinformation 2 – 2014, en artikel om kammarrätten i Göteborgs dom den 27 augusti 2015 i mål nr 1707-15, studentarbetet Hantering av extensivt hållna nötkreatur i mindre besättningar vid Sveriges Lantbruksuniversitet, fotografier och en videofilm.

Länsstyrelsen anser att överklagandet ska avslås och anför bl.a. följande till stöd för sin inställning.

Det görs inte gällande att det aktuella nötkreaturet uppvisar något påvisbart lidande. Bestämmelsen om att vuxna nötkreatur ska hållas med artfrände har sin grund i den grundläggande djurrättsprincipen om att djur ska få utöva sina naturliga beteenden. Att bestämmelserna för traditionella produktionsdjur ofta kan uppvisa en lantbruksprägel innebär inte per automatik att de kan frångås för enstaka djurindivider som hålls på annat sätt. Regler som syftar till att tillgodose djurs möjlighet att utöva naturliga beteenden fyller sin funktion oavsett hur ett aktuellt djur hålls, eftersom det naturliga beteendet i sig inte är beroende av hållningssättet. Föreskrifterna för nötkreatur och hästar skiljer sig åt. Det är en väsentlig skillnad på ett krav om social kontakt med t.ex. en människa eller annat djurslag och ett krav på hållande med artfrände vilket krävs enligt nötföreskrifterna.

SKÄLEN FÖR KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Aktuella bestämmelser

Den 1 april 2019 upphävdes 1988 års djurskyddslag (1988:534) och ersattes av 2018 års djurskyddslag (2018:1192). Samtidigt upphävdes också de föreskrifter som länsstyrelsen och förvaltningsrätten har hänvisat till. I stället trädde Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning inom lantbruket m.m. i kraft. De nya bestämmelserna innehåller inga ändringar i förhållande till de gamla som är av betydelse för detta mål.

Kammarrättens bedömning

I målet är ostridigt att den aktuella kvigan inte hålls med något annat nötkreatur och att hon inte utsätts för något lidande. Av utredningen framgår

även att kvigan hålls med hästar dels i ett stall, dels i en hage. Hon har också daglig kontakt med en hund och med människor.

Länsstyrelsens befogenhet att meddela förelägganden omfattar alla förelägganden som behövs för att djurskyddslagens bestämmelser eller med stöd av lagen utfärdade föreskrifter ska följas. Att ett djur utsätts för lidande utgör inte en förutsättning för att länsstyrelsen ska kunna utfärda ett föreläggande.

Kvigan är ett nötkreatur och jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd om nötkreaturshållning inom lantbruket m.m. är därmed tillämpliga. Enligt dessa föreskrifter ska nötkreatur hållas på ett sätt som innebär att de kan ha ögonkontakt och beröra varandra. Nötkreatur ska alltså hållas med en artfrände för att djurskyddet ska upprätthållas. Något av undantagen som anges i bestämmelsen är inte tillämpligt. Vare sig den omständigheten att hästars behov av social kontakt tidigare ansetts kunna tillgodoses av nötkreatur eller att föreskrifterna för nötkreatur har en lantbruksprägel utgör skäl att frånga gällande föreskrifter.

Länsstyrelsen har därmed haft fog för sitt beslut att utfärda ett föreläggande för att se till att djurskyddslagen och dess föreskrifter efterlevs. Överklagandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B (formulär 1).

Cecilia Landelius
kammarrättslagman
ordförande

Åsa Ärlebrant
kammarrättsråd
referent

Josefine Lloyd
tf. kammarrättsassessor

Rebecca Larsson
kammarrättsfiskal
föredragande

**FÖRVALTNINGSRÄTTEN
I UMEÅ**

DOM
2019-01-21
Meddelad i Umeå

Mål nr
3028-18

KLAGANDE

Marika Andersson, 19670221-8527

MOTPART

Länsstyrelsen i Västerbottens län
901 86 Umeå

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsen i Västerbottens läns beslut 2018-09-24,
diariennr 282-7730-2018

SAKEN

Föreläggande enligt djurskyddslagen (1988:534)

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten avslår överklagandet.

Dok.Id 90420

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 193 901 05 Umeå	Nygatan 45 (Tingshuset)	090-17 74 00 E-post: forvaltningsratteniumea@dom.se www.forvaltningsratteniumea.domstol.se	090-13 75 88 forvaltningsratteniumea@dom.se	måndag–fredag 08:00–12:00 13:00–16:00

BAKGRUND OCH YRKANDEN M.M

Länsstyrelsen beslutade med stöd av 26 § djurskyddslagen att förelägga Marika Andersson att se till att kvigan Hilda har en artfrände. Som skäl angavs bl.a. följande. Hilda saknar artfränder. Hon vistas i ett stall med tre hästar och tas även in i Marika Anderssons hem. Bristerna har fortgått en tid och det kan inte uppenbarligen antas att hon på eget initiativ kommer att se till att åtgärden avhjälpas. Kontroller har skett den 19 januari 2018 och den 5 september 2018.

Marika Andersson överklagar länsstyrelsens beslut om föreläggande och yrkar att föreläggandet ska upphävas. Till stöd för sin talan anför hon i huvudsak följande. Avgörande borde vara att Hilda inte utsätts för lidande. Hilda har socialt umgänge med hästar och människor. Hon har tät kontakt med Hilda och Hilda är dagligen inne i huset. Hilda behandlas som en familjemedlem och stimuleras genom att lära sig konster och trix. Hilda ser ut att må fint och integrerar väl med hästflocken. Vid test med att integrera Hilda med en kalv går Hilda hellre till hästarna. Det planeras att Hilda ska få en artfrände men den ekonomiska situationen begränsar möjligheterna.

Till stöd för sin talan åberopar Marika Andersson skrivelse från etolog Linda Keeling från den 21 oktober 2018, veterinärbesiktning från den 18 oktober 2018, utdrag från sociala medier och bilder på kvigan Hilda.

Länsstyrelsen anser att överklagandet ska avslås och anför i huvudsak följande. Nötkreatur är flocklevande djur och ska ges möjlighet till social kontakt med andra nötkreatur. Länsstyrelsen gör inte gällande att Hilda utsätts för lidande. Detta är dock inget krav för att utfärda ett föreläggande.

Till stöd för sin talan åberopar länsstyrelsen kontrollrapport från den 7 februari 2018 och den 13 september 2018.

RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER

Djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom enligt 2 § djurskyddslagen. Enligt 4 § djurskyddslagen ska djur hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om villkor för eller förbud mot viss djurhållning.

Jordbruksverket får enligt 17 § djurskyddsförordningen (1988:539) meddela föreskrifter om villkor för eller förbud mot viss djurhållning.

Enligt Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om nötkreaturs-hållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2017:24 Saknr L 104)

2 kap. 14 § ska andra nötkreatur än sådana som avses i 13 § hållas på ett sätt som innebär att de kan ha ögonkontakt och berör varandra.

Detta gäller inte

1. kalvar i anläggningar med färre än sex kalvar där det från djurskydds- eller djurhälsosynpunkt inte är lämpligt att låta kalvarna komma i beröring med andra kalvar eller andra nötkreatur. Kalvarna ska i så fall hållas i samma utrymme som andra kalvar eller andra nötkreatur på ett sätt så att kalvarna kan se dessa.

2. enstaka djur under en kortare period om det är nödvändigt från djurskydds- eller djurhälsosynpunkt.

3. nötkreatur som före den 2 november 2014 hölls på en produktionsplats med enbart ett nötkreatur och under förutsättning att djuret därefter inte har lämnat produktionsplatsen.

Enligt 2 kap. 13 § första stycket ska kalvar som är äldre än åtta veckor hållas i par eller grupp tillsammans med andra kalvar och andra nötkreatur.

Enligt 26 § djurskyddslagen får en kontrollmyndighet meddela de förelägganden och förbud som behövs för att lagen, de föreskrifter och beslut som har meddelats med stöd av lagen, de EG-bestämmelser som kompletteras av lagen och de beslut som har meddelats med stöd av EG-bestämmelserna ska följas.

Enligt lagmotiven till djurskyddslagens 4 § framgår att bestämmelsen utgör en precisering av det allmänna skyldigheteten enligt 2 §. Vidare framhålls att avsikten med bestämmelsen är att varje djurarts särskilda biologiska mångfald ska beaktas. Vad som ska anses utgöra ett djurs naturliga biologiska beteende får avgöras utifrån gjorda erfarenheter och vetenskapliga rön (prop. 1987/88:83 s. 52 f).

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Utgångspunkter för förvaltningsrättens prövning

Förvaltningsrätten ska pröva om föreläggandet behövs för att följa djurskyddslagen och de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. Det är länsstyrelsen som har bevisbördan för att föreläggandet behövs för att följa lagen. I målet är det ostridigt att kvigan är ensam nötkreatur på platsen och att den inte är utsatt för onödigt lidande eller sjukdom. Frågan i målet är om kvigan Hilda ska en artfrände för att djurskyddet ska upprätthållas.

Föreskriftens närmare innehåll

Länsstyrelsen har åberopat 2 kap. 14 § SJVFS 2017:24 som stöd för att utförda föreläggandet. Förvaltningsrätten kan konstatera att den aktuella föreskriften faller inom bemyndigandet enligt djurskyddslagen och djurskyddsförordningen. Föreskriften utgör ett villkor för viss djurhållning. Till skillnad mot vad som är stadgat om hästars behov av social kontakt och att hästar bör hållas med artfränder, saknas emellertid sådana uttryckliga bestämmelser för nötkreatur (jfr 2 kap. 1 § DFS 2007:6).

Vid en tolkning av bestämmelsen 2 kap. 14 § SJVFS 2017:24 i sin helhet får det enligt förvaltningsrättens mening anses framgå att nötkreatur som huvudregel ska hållas med andra nötkreatur och på ett sådant sätt att de kan ha ögonkontakt och beröring med varandra. Det får vidare förutsättas att föreskriften är utfärdad med stöd av gjorda erfarenheter och vetenskapliga rön. 2 kap. 14 § SJVFS 2017:24 föreskriver således att nötkreatur i regel ska ha en artfrände som den kan ha ögonkontakt med och beröra.

Krav på onödigt lidande och sjukdom

I praxis, såvitt avser hästar, har det inte uppställts något krav på att djuret i fråga de facto tagit skada enligt djurskyddslagens mening för att ett föreläggande ska kunna aktualiseras på grund av bristande social kontakt (se rättsfallen Kammarrätten i Göteborgs dom den 27 augusti 2015 i mål nr 1707-15 och Kammarrätten i Sundsvalls dom den 1 oktober 2014 i mål nr 348-14). Mot bakgrund av djurskyddslagens syfte anser förvaltningsrätten att samma ordning även bör gälla nötkreatur. Att kvigan Hilda i nu aktuellt mål inte har tagit skada enligt djurskyddslagens mening kan därmed inte få avgörande betydelse i målet.

Behövs föreläggandet för att följa lagen?

Kvigan Hilda är ett nötkreatur som inte är en kalv. Kvigan omfattas således av bestämmelsen i 2 kap 14 § första stycket SJVFS 2017:24. Marika Andersson har gjort gällande att kvigans sociala kontakt är tillgodosett genom kontakt med hästar och människor. Det framgår även av Linda Keelings yttrande och de åberopade bilderna att Hildas sociala behov synes enligt förvaltningsrätten bedömning vara tillgodosedd. Linda Keeling framhäver dock i sitt yttrande att Hilda bör i framtiden socialiseras med andra nötkreatur.

Mot bakgrund av vad som stadgas i 2 kap. 14 § SJVFS 2017:24 och att det inte ställs något krav på att kvigan Hilda utsätts för onödigt lidande, anser förvaltningsrätten att länsstyrelsen har visat att föreläggandet behövs för att följa djurskyddslagen och dess föreskrifter. Vad Marika Andersson anför och åberopat i målet är inte tillräckligt för att anse att föreläggandet inte behövs. Inte heller har det gjorts gällande eller framkommit av handlingarna i målet att undantagsbestämmelsen i 2 kap. 14 § andra stycket SJVFS 2017:24 är tillämplig.

Länsstyrelsen har sedan januari 2018 påtalat bristen att den aktuella kvigan behöver en artfrände. Trots detta har Marika Andersson inte vidtagit några åtgärder. Marika Andersson har i förvaltningsrätten uppgett att hon avser att införskaffa en artfrände till Hilda men att hennes ekonomi utgör hinder i dagsläget. Mot bakgrund av detta är ett föreläggande nödvändigt för att Marika Andersson ska följa lagen och dess föreskrifter. Överklagandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (FR-03)

Mattias Garrido

I avgörandet förvaltningsrättsfiskalen Mattias Garrido samt nämndemännen Ulf Lejon Åström, Joline Göttfert och Ing-Mari Levin deltagit.
Rätten är enig.

Hur man överklagar

FR-03

Vill du att beslutet ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Tiden räknas oftast från den dag som du fick del av det skriftliga beslutet. I vissa fall räknas tiden i stället från beslutets datum. Det gäller om beslutet avkunnades vid en muntlig förhandling, eller om rätten vid förhandlingen gav besked om datum för beslutet.

För part som företräder det allmänna (till exempel myndigheter) räknas tiden alltid från beslutets datum.

Observera att överklagandet måste ha kommit in till domstolen när tiden går ut.

Vilken dag går tiden ut?

Sista dagen för överklagande är samma veckodag som tiden börjar räknas. Om du exempelvis fick del av beslutet måndagen den 2 mars går tiden ut måndagen den 23 mars.

Om sista dagen infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårs-afton, räcker det att överklagandet kommer in nästa vardag.

Så här gör du

1. Skriv förvaltningsrättens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att beslutet ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att kammarrätten ska

ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).

3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.
Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skicka eller lämna in överklagandet till förvaltningsrätten. Du hittar adressen i beslutet.

Vad händer sedan?

Förvaltningsrätten kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att beslutet gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar förvaltningsrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till kammarrätten.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning kan även kammarrätten skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i kammarrätten

När överklagandet kommer in till kammarrätten tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Kammarrätten ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att förvaltningsrätten dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om förvaltningsrätten dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller det överklagade beslutet. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med förvaltningsrätten om du har frågor. Adress och telefonnummer hittar du på första sidan i beslutet.

Mer information finns på www.domstol.se.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som vill överklaga kammarrättens avgörande ska skriva till Högsta förvaltningsdomstolen. Skrivelsen ställs alltså till Högsta förvaltningsdomstolen *men ska skickas eller lämnas till kammarrätten*.

Överklagandet ska ha kommit in till kammarrätten *inom tre veckor* från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Tiden för överklagande för det allmänna räknas dock från den dag beslutet meddelades.

Om sista dagen för överklagande infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommar-, jul- eller nyårsafton, räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i Högsta förvaltningsdomstolen krävs att *prövningstillstånd* meddelas. Högsta förvaltningsdomstolen lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd inte meddelas står kammarrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Högsta förvaltningsdomstolen varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla följande uppgifter;

1. den klagandes namn, person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nås för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till Högsta förvaltningsdomstolen
2. det beslut som överklagas med uppgift om kammarrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet
3. de skäl som klaganden vill åberopa för sin begäran om att få prövningstillstånd
4. den ändring av kammarrättens beslut som klaganden vill få till stånd och skälen för detta
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.